

Oljefondet og kriseberedskap

Enhver stat har kriseberedskap for vital infrastruktur. Men hva vil skje med Oljefondet i en krigssituasjon?

Vi lever i en tid der politiske risikofaktorer ser ut til å overskygge de økonomiske. Valget av Donald Trump som USAs president, Storbritannias brexit-avgjørelse og forsøk på cyberintervensjoner i demokratiske prosesser er potente eksempler på dette.

Den ultimate politiske risiko er imidlertid krig. Det er derfor betimelig å spørre hva som vil skje med Statens pensjonsfond utland (Oljefondet) i en krigssituasjon.

Enhver stat har kriseberedskap for betalingssystemer og annen vital infrastruktur. Men har vi dette for oljeformuen som skal sikre fremtidige generasjoner?

Kan andre aktører påvirke eller overta eierskap på måter som gjør det vanskelig eller umulig å tilbakeføre verdier til den norske stat?

Dette er spørsmål som er fraværende i debatten rundt verdens største statlige investeringsfond.

Oljefondets forvaltning tar utvilsomt hensyn til krig i sine investeringsbeslutninger. Konflikt og ustabilitet medfører dramatiske fall i aksjekurser og vansker med verdifastsettelse. Stabile markeder er derfor å foretrekke i et langtidsperspektiv. Størsteparten av fondets investeringer skjer derfor i selskaper i Europa og Nord-Amerika. Fondets etiske retningslinjer medfører også et perspektiv på konflikt da de ekskluderer firmaer knyttet til noe våpenindustri og de som krenker individets rettigheter i krig.

Å berike seg på andres ulykke er etisk uakseptabelt for den norske stat. Men tar dette full høyde for fondets karakter?

Under annen verdenskrig besto en betydelig del av Norges nasjonalformue i gull. Som kjent ble gullet flyttet og deponert i England, USA og Canada. Dette skjedde dels ved ordinær transport før krigsutbruddet, og dels gjennom ekstraordinær innsats av menn og kvinner som fraktet 55 tonn gull fra Oslo via Lillehammer, Åndalsnes, Molde og Tromsø, over Nordsjøen og Atlanteren.

Nazistene klarte å erobre betydelige mengder gull, som dels ble gjenfunnet og tilbakeført av de allierte etter krigen. Men det gullet som de hadde kapitalisert var det verre med. Store summer var

Norges Banks gullbeholdning ble ført ut av landet, med tog, lastebiler og fiskeskøyter i april 1940. Gullet tas her ut fra et bankhvelv. Foto: NTB Scanpix

Innlegg
Knut Christian Myhre
Svein H. Gullbekk

Knut Christian Myhre leder et forskningsprosjekt ved Kulturhistorisk museum.

Svein H. Gullbekk er professor ved Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo.

kanalisert gjennom sveitsiske banker. I et oppgjør etter krigen ble bare mindre deler tilbakeført.

I dag består ikke vår felles formue av fysiske objekter som kan flyttes og sikres slik gullet ble under krigen. I stedet består den av andeler i kontantstrømmer fra internasjonale selskaper, rentepapirer og eiendom. Både eierskapet til og verdifastsettelsen av disse andelene henger sammen med transnasjonale markeder som i hovedsak eksisterer i digital form. Dypest sett består formuen av et sett av relasjoner som tar form av ulike finansinstrumenter.

Rekkevidden til Oljefondets relasjoner gjør formuen sårbar for verdiforringelse i forbindelse med krig, nær sagt hvor som helst i verden. Det gjør også fondet til mulig gjenstand for intervensjon og angrep i det digitale rommet, som enkelte hevder øker i omfang.

Spørsmålet er om man kan miste eierskap gjennom slike angrep. Kan fremmede makter

Kan andre aktører påvirke eller overta eierskap på måter som gjør det vanskelig eller umulig å tilbakeføre verdier til den norske stat?

eller andre aktører overføre aksjeposter til nye eierskapskonstellasjoner? Hvordan sikrer man seg mot dette i en verden preget av stadig mer kompliserte digitale finansstrukturer? Og hvordan kan man tilbakeføre verdiene dersom ulykken først har skjedd?

Formålsparagrafen for Statens pensjonsfond utland er å oppnå høyest mulig avkastning innenfor akseptable rammer for

risiko. Spørsmålet er om forvaltningen av våre oljepenger tar disse spørsmålene med i vektingen av sine investeringer. Dersom det ikke er tilfellet, bør det gjøres?

Krig og okkupasjon er selvsagt ekstraordinære omstendigheter, og man skal prioritere menneskeliv, frihet og kultur fremfor finans i slike situasjoner.

Historisk sett vet vi også at selv om ekstraordinære situasjoner oppstår, så har de oftest begrenset varighet. Normalen skal gjenopprettes.

Spørsmålet er om aksjer og andre verdipapirer ivaretar nasjonens rikdommer på forsvarlige måter, også i ekstraordinære situasjoner.

Knut Christian Myhre, leder av forskningsprosjektet Forms of Ethics, Shapes of Finance, Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo og **Svein H. Gullbekk**, professor ved Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo